

odvodi je u ideologiju, političku metafiziku i eshatološke opsesije, dakle, u instrumentalnu stvarnost ovog ili onog, svjetonazorskog ili državno-političkog totalitarizma.

I još nešto: s obzirom na polemički karakter ove knjige, kao i na to da ni autor ne pretendira na apriornu, dogmatsku validnost svojih kritičkih sudova, kao i na sažete rekapitulacije pojedinih koncepcija bošnjaštva što, nužno, implicira i izvjesne simplifikacije, bilo bi razumljivo da se na posebnom okruglom stolu još jednom problematiziraju tematske preokupacije, interpretativni nalazi i kritički uvidi sadržani u ovoj knjizi. Vjerujem, da bi i ova rasprava potvrdila da je bosanskohercegovačka, a posebno bošnjačka historiografija s ovom knjigom dobila znanstveno meritorno te, do čega je ovdje posebno stalo, emancipatorsko-politički vrijedno i orijentirajuće djelo.

Esad Zgodić

UZ PROMOCIJU MOJE KNJIGE

Zahvaljujem Vam na prisustvu promociji moje knjige, a posebno akademiku Muhamedu Filipoviću, dr. Dubravku Lovrenoviću i prof. dr. Esadu Zgodiću na riječima u pohvalu moje knjige koju zajedno ispraćamo u javnost, u njen samostalan život. Ona se, međutim, našla u knjižarskim izlozima ne čekajući ovu promociju.

Više puta, povodom promocija mojih knjiga, stajao sam pred Vama - prije rata, tokom rata, svaki put sa uzbuđenjem i zahvalnošću.

Možda danas stojim pred Vama, ne daj bože, posljednji put. Povodom pojave moje knjige koju su promovirali ugledni znalci njene materije ja neću govoriti o njenoj sadržini, već o njenim porukama. One proističu iz istorije Bosne i BiH.

Od mojih 16 knjiga 6 ih je bliže i konkretnije vezano za istorijsku fenomenologiju Bosne, iako je Bosna prisutna u svim mojim knjigama. Pri tome sam nastojao da Bosnu sagledavam u objektivnoj istorijskoj optici i da je vidim u što vjernijoj realnosti. Pokušaću da to ovom prilikom pokažem sa posebnim osvrtom na muslimansku politiku, koja i jeste tema moje knjige.

Okolo tri stoljeća medijevalne Bosne nisu bila dovoljna da učvrste njenu državnu egzistenciju i nezavisnost, da stabilizuju njen društveni, religijski i etnički kompozitum. Zbog toga Bosna nije jedina "kriva"; šta više, ona je najmanje "kriva". Medijevalna Bosna nije znala za nacije i nacionalnu politiku, koja će se pojaviti na sceni u XIX vijeku. Istorijska tragedija Bosne započeće početkom druge polovine XV stoljeća.

Svjetsku istoriju ciklički smjenjuju drame, tragedije i razdoblja mira, u čemu Bosna nije izuzetak, već klasično pravilo.

Osvajanjem Bosne 1463. Turci, u to vrijeme najmoćnija vojna sila u svijetu, uništili su bosansku državu. Vojno-administrativne jedinice - Sandžak, Beglerbegluk, Vilajet - nisu bili oblici bosanske države, niti njen državni kontinuitet, jer je Bosna uglobljena u Osmansko carstvo, koje je imperijalna država svjetskog ranga i značaja. Na taj način Bosna je bila otrgnuta od Evrope.

Da bi uspostavili svoju vlast nad Bosnom, Osmanski upravljači su, po njenom usvojenju, likvidirali bosansko plemstvo sa cijelom kraljevskom porodicom. Tako je bilo na početku. Na kraju svoje vladavine u Bosni, od druge polovine XIX vijeka, Turci su uništavali jezgro bosanskog plemstva da bi se održali u Bosni i u njoj onemogućavali protiv-turske jezgre i akcije. Na taj način, početak i kraj osmanske vladavine u Bosni obilježen je praksom državnog nasilja kao pravom osvajača. Između početka i kraja, Bosna se prilagođavala uslovima koje je određivala strategija Visoke Porte, ali se više puta oglašavala otporima i bunama da bi na kraju turske vladavine morala da prihvati novi oblik potčinjenosti. Ipak, njen novi položaj istorijski se razlikovao od starog, prvenstveno po načinu promjene. Turci su 1463. Bosnu *osvojili*, a Evropa odnosno Austro-Ugarska monarhija (AUM) u njeno ime, je Bosnu 1878. Bosnu *okupirala*. Osvajač je bila azijska islamska veledržava, a okupator AUM, moćna evropska kršćanska država.

Doba okupaciono-aneksionističkog statusa donijelo je BiH-i razvoj značajan po procesima evropeizacije, privrednog jačanja, ali i zaoštavanje konfesionalno-nacionalnih razlika i suprotnosti. Bitnosnu su ovi procesi bili bolni, protivrječni, složeni i u najvažnijim područjima društveno-političkog života konfliktibilni. U ogledalu nacionalno-političkih vodstava, što znači i muslimanskog vodstva, kao i u pogledima i radovima nekih istoričara novo lice Bosne vidjeno je mahom u crno-bijelim kontrastima i bojama. Međutim, ono što ovom prilikom želim da konstatujem i naglasim je istorijska činjenica da je muslimanska politička elita, i ne samo muslimanska, pretežnim sastavom prihvatila državnu misao AUM, ali i srpsku i hrvatsku državnu i nacionalnu misao, izuzetno bosansku, umjesto da se kao elitni dio nacije, zalagala za bosansku ideju, što bi bilo njeno prirodno i istorijski racionalno političko i nacionalno ponašanje i opredjeljenje.

U jugoslovenskim društvenim i političkim sistemima muslimanska politička elita svojom značajnom strukturom djelovala je u skladu sa državno-političkim kursom režima: srpsko i hrvatsko nacionalno opredjeljenje prožimalo je njenu politički aktivnost tokom prve jugoslovenske države (1918-1941), deklarativno i pragmatično, da bi se tako ponašala i u obnovljenoj jugoslovenskoj državi, SFRJ i unutar nje u federalnoj BiH, ali manje glasno i manje demonstrativno, u određenoj mjeri suzdržljivo, osluškujući kakva će

direktiva zaključiti partijske diskusije o statusu BiH i nacionalnom imenu Muslimana.

Od ustavnog zakona 1963., koji nacionalnost Muslimana definira pravopisom, t.j. sa "M", muslimanska inteligencija je aktivni subjekt političke propagande oktroirane "muslimanske nacije" sa izrazitim otporom prema bošnjačkom nacionalnom imenu Muslimana.

Malobrojni intelektualci muslimanske provincije odbacivali su kvazi-naučnu argumentaciju tzv. muslimanske nacije i dokazivali da bošnjačko ime autentično izražava nacionalni identitet b-h Muslimana. Zbog toga su bili izloženi pritisku režima i napadima režimu lojalne muslimanske inteligencije.

Konačno u vremenu najveće tragedije Muslimana BiH, ova inteligencija je od bošnjaštva i sa bošnjaštvom, koje je definitivno usvojeno, pravila političku karijeru i poslove.

Da završim. Nema Bošnjaka bez cjelovite Bosne, što znači da nema Bosne bez svih njenih pripadnika - Srba, Hrvata zajedno sa Bošnjacima. Što je Bosna razbijena, pocijepana i podijeljena, što se uništenju opire posljednjim snagama, odgovorni su zajedno sa agresorima, svjetskom zajednicom i svi njeni nacionalizmi, neki više neki manje, ali odgovorni svi svojom mjerom. Bosnu može u život vratiti demokratski poredak, u kome će konfesionalno-nacionalna konfrontacija i nacistička destrukcija dobiti konačno mjesto u muzeju istorijskih starina. Bosnu može u život vratiti poredak u kome će civilno društvo biti njen stabilan ustroj, da bi se njeno tijelo oslobodilo kriminala i mafijaštva, legalnog i podzemnog, političkog i ekonomskog.

Kao i Evropa, Bosna je multikonfesionalna i multinacionalna istorijska tekovina - bošnjačka, srpska, hrvatska; islamska, pravoslavna, katolička i jevrejska; evropska. Njeno evropsko okruženje je takođe multinacionalno, ali i multireligijsko, prevashodno kršćansko i hrišćansko, dualističko.

De Golova ideja Evrope od Atlantika do Urala podrazumijeva, apstraktno uzevši, multikonfesionalnu i višenacionalnu Evropu, koja se konkretno potvrđuje prihvatanjem i uvažavanjem slobode i ravnopravnosti njenih nacija i uporedo, da je jednako katolička, pravoslavna, jevrejska i muslimanska; nezavisno od kriterija po veličini.

Svijet je jedinstvo različitih kulturno-istorijskih fenomena, Evropa takođe. Kao dio svijeta i Evrope, Bosna ima budućnost u jedinstvu i uvažavanju istorijskih razlika. Bosna lišena svakojeke hegemonije i suprematije, emancipovana od vjerske i nacionalne ksenofobije, Bosna građanske demokratije i demokratskog civilnog društva ima perspektivu i pretpostavku za opstanak i razvoj.

U tom smislu esencijalan značaj ima nauka, posebno historiografija. Napredak istorijske nauke u BiH i o BiH, kako nas poučava iskustvo,

ostvarivaće se u mjeri njene emancipacije od zahtjeva i pritisaka politike, od političke i ideološke indoktrinacije, zavisno od ispunjavanja izvornog zadatka da proučava procese u bosanskom društvu, da ih vještački ne razbija i ne cijepa po konfesionalnim i etno-nacionalnim ispoljavanjima, a kad pristupa izučavanju konkretnih pojava u konfesionalnim i etno-nacionalnim okvirima da istražuje njihovu povezanost i uslovljenost djelovanjem tendencije i tokova koji nose razvitak bosanskog društva.

Završavajući ovu kratku šetnju kroz prošlost i sadašnjost Bosne prisjetio sam se stiha poznatog austro-njemačkog dramatičara Franca Grilparcera, kojim se on obraća Austriji u trenutku njenog kriznog položaja: "Österreich, Dein Schicksal in Deinem Lager ist". Ovaj stih parafraziram obraćanjem: "Bosno, Tvoj lager i Tvoja sudbina je u Evropi"!

Što sam htio da kažem ovom parafrazom? Po istorijskom iskustvu Bosna je jedna od najbogatijih zemalja u Evropi. Oslonjena na to svoje bogatstvo, promišljenom upotrebom istorijske pameti Bosna može uspješno raditi za svoju budućnost i konačno stati na pravi put u stabilnu epohu svoje povijesti.

Sa ovim mislima još jednom Vam svima zahvaljujem na dobrim željama za moju knjigu.

Enver Redžić

Hamdij Kapidžić, *Ali-paša Rizvanbegović i njegovo doba, ANUBiH i Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo 2001., str. 190**.

U zaostavštini uglednog historičara, profesora Filozofskog fakulteta u Sarajevu i člana Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine dr. Hamdije Kapidžića pohranjen je zanimljiv rukopis, koji se odnosi na Hercegovinu i porodicu Rizvanbegovića od sredine XVIII do sredine XIX stoljeća. Rukopis je najvjerojatnije nastajao u vremenu od 1930. do Drugog svjetskog rata, i rađen je najvećim dijelom na arhivskoj građi i zapisima savremenika, a također je korištena časopisna i monografska literatura iz onog vremena, koja je poslije dva velika stradanja Bosne i Hercegovine, 1941-1945. i 1992-1995., znatno reducirana. Ovo djelo je veoma interesantno i korisno za našu nauku s obzirom da je za njegovo nastajanje korištena izvorna građa sakupljena neposrednim autorovim istraživanjima u više arhiva relevantnih za obradu historije Hercegovine u stoljetnoj epohi historijskih mijena od feudalizma ka građanskom

* Ovaj tekst pročitao je na promociji ove knjige, održanoj 19. V 2001. godine, u Akademiji nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.